

P R S T E N

Opet se bio pojavio onaj mali teretni auto koji je budio u nama strah. Znali smo: opet će neko da bude streljan — a taj auto će, natovaren lešom, kao i uvek otići nekamo. Kuda?

Znali smo: opet će nas prisiliti da gledamo u smrt.

I za nekoliko trenutaka Nemci su nas isterali na trg.

Svi smo stajali uplašeni. Na licima se bila ukočila neizvesnost. Oči su se susretale. Neke su bile tupe i bezizrazne. Druge nemirne i pune straha. Neke su se bile zamutile u magli suza...

Čekali smo da vidimo... ko je taj? Možda je neko od naših...?

Dodirivali smo se hladnim rukama. Tražili smo jedan od drugoga makar malo utehe. Malo samo govorili. Strah je zamirao na jeziku. Oči su bile te koje su postavljale pitanja. A sve su pitale isto: Ko? Zašto?

Nemci su se šetali s puškama uperenim u nas.

Mrzeli smo se...

Poneko dete u naručju zaplakalo bi pa uvlačilo ručice u majčina nedra ne bi li našlo dojku da utoli glad. Ali i dojke su bile usahle. Vojnika bi to uznemirilo i on bi gurnuo prvog do sebe od građana i viknuo: „Los! Los!” A među nama nastalo bi komešanje, tiho negodovanje, a zatim tajac...

Prilazila je još jedna četa vojnika, korakom kao u paradi.

Dovodili su našeg starog lekara.

Oči su se umirile. Nisu titrale i treperile, reklo bi se da su se, nepokretne, upile u njega, utopljene u suzama. I disali smo sporije, ali, ipak, punim plućima.

— Doktore, doktore! — začulo se, zatim, prigušeno.

— On je naš doktor! — zajecao je neko.

Osetio se dah, težak, pun zatamljenih jecaja. Ropac.

A on je gledao u sve nas. Smešio se kao da nas je hrabrio. Mahnuo je rukom u pravcu odakle su dopirali glasovi. Išao je poguren, u svom crnom kaputu, bez koga ga mi nismo ni poznavali.

Setila sam se, pre, dok smo ja i njegova ćerka išle zajedno u školu, on je i onda nosio takav isti crni kaput. Odlazila sam k njima. I majka me je često slala tamo po lek.

Nekad je i uveče, ako nije imao posla, dolazio sa ženom u park, posedeo malo, raspitivao se o ovome i onome, i odlazio tek kad bi se sa svima pozdravio.

A kad su bili praznici, doktor je svakom malom bolesniku učinio po neku radost. I deca su ga volela.

Onda su došli Nemci.

Nismo više tako često odlazili u park.

Nemci su izdali naredbu da se svi Jevreji prijave komandi. I naš doktor se bio prijavio. Posle smo ga vidali sa žutom trakom na kaputu. Njegova žena je retko izlazila u grad. A ćerka, nije imala prava da zajedno s nama ide u školu.

Nekako pre nego što su doktorova žena i ćerka bile sprovedene u logor, srela sam ih. Rašela je bila raspoložena. Zastala je za trenutak sa mnom u razgovoru. Pokazala mi je narukvicu koju je dobila od oca i majke. „Zar ti je rodendan?“ upitala sam je. „Ne. Danas je tačno dvadeset godina kako su moji roditelji zajedno. Znaš kako sam se smejala: majka je htela da otac skine prsten i da se zamene. Ali tata nije mogao da ga skine, pa se mama ljutila, dok tata nije rekao da ne može da ga skine, jer da bi to bilo isto kao kad bi tražila da zamene srca. A bez srca, rekao je tata, ni ti ni ja ne bismo mogli da živimo... Je l' da je smešno? Ja to ne razumem.“ — Onda je požurila za majkom.

Nešto mi se steglo u grlu, oči su mi zasuzile. Ona to nije mogla da shvati, a ja sam to tako dobro razumela.

Nisam ih više videla.

Doktor je sada bio sam, i sed.

Koraci su mu bili sporiji, a on još pogureniji, manji.

Kada je stao, zagledao se u zemlju, pa podigao oči k nebu, uzdahnuo i ponovo vratio svoj pogled u noge.

Činilo se da su mu noge bile srasle sa zemljom, kao da ih nije mogao da odvoji i kao da nije ni znao za drugi položaj no za taj.

Puške su zaškljocale.

On se prenuo.

Mi smo ustuknuli i zamrli.

Jedan nemački vojnik prišao je doktoru i palicom mu pokazao prst na kome je stajao prsten. S izrazom gađenja obrisao je palicu kojom je dodirnuo doktorovu ruku i riknuo:

— Skidaj!

Doktor se samo još više pogurio.

Dok je primicao ruku drugoj, drhtao je.

Prstima je uhvatio prsten i pokušavao da ga skine. Mučio se. Savijao je leđa. Prikupljao snagu. Na čelu su se pojavile graške znojne. Ramena su počela da podrhtavaju, početka tiho i skoro nečujno, a zatim sve glasnije i glasnije doktor je jecao. Rukama je pokrio lice, a kroz prste propadale su srebrne kapi krupnih suza.

Znali smo da ne može da ga skine, da je srastao s njim tokom dvadeset godina, da je u tom prstenu urezan svaki njegov uspeh, prva tepanja njegova deteta, radosti pobede njegova poziva, ljubav, žena . . . Znali smo da u njemu živi uspomena na porodicu koja nije kraj njega.

Tražio je zaštitu od nas, hteo je da ostavi u spomen to malo sećanja, ali mi smo stajali na nekoliko metara od njega i bili bespomoćni.

Opružio je ruku u pravcu Nemca . . . da mu, možda, on nekako pomogne, ali Nemač je stajao kao kip, nemilosrdan, smeškao se i uživao kako se doktor muči, kako grca u suzama.

Naglo je trgnuo ruku natrag, stegao je u šaku, a prsten obuhvatio zubima. Kao da je hteo da ga smrvi. Lice mu je bilo zgrčeno. I više se nije moglo da kaže da plače, da jeca, on se kidao, gušio u suzama, i polako umirao nad prstenom.

Niko od nas nije mogao da mu pomogne. A hteli smo.

Trg je plakao.

Pločnik na kome smo stajali ugibao se pod nama, a doktor je klecao, ječao i počeo da pada.

— Pali! — komandovao je Nemač.

Zatim, videli smo ga zgrčena u klupko, mirna.

Pod njim su bile ruke, jedna uz drugu.